

Poslanstvo NDH u Sofiji

Diplomatski izvještaji 1941–1945.

1

POSLANSTVO
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE
SOFIJA.

T.Br. 31/42.

Predmet: pismo Keneva gene-
ralu Daskalovu.

MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA
Udjelak Balkan-Istok

ZAGREB.

Poslanstvu je čast u prijevodu sastaviti pismo
Keni Keneva, trgovca iz Plovdiva, upućeno ministru vojske g. generalu Dan-
kalovu, do kojega je Poslanstvo došlo na vrlo povjerljiv način. U pismu
se iznose prilike u Bugarskoj uopće, a i u vojsci. Uprkos toga i činje-
nica, koje su u pismu iznose, general Daskalov nije plaća počeo na od-
govor.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA U ZAGREBU. SPREMI!

PRIMLJENO: 28. II. 1942.

HRVATSKI DRŽAVNI ARHIV

1941. studeni (27-28) Sofija.

BILJEŠKE O RAZGOVORU S BIVŠIM POSLANIKOM, A SADA OPUNOMOĆENIM MINISTROM NA RASPOLOŽENJU, GOSPODINOM SIMEONOM RADEVOM

Bugarsko-srpski odnosi. – Bugarsko-ruski odnosi. – Lazarević. – Srbi i Hrvati. – Unutrašnji položaj u Bugarskoj. – Italija. – Makedonija. – Dalmacija. – Politika strpljivosti. – Mađarsko-bugarski i mađarsko-hrvatski odnosi. – Simeon Radev. – Pissko. – Vladikin.

Dana 27. studenoga 1941. posjetio sam gospodina Simeona Radeva i on mi je u razgovoru ispričao ovo:

"Sa Srbima nema i ne može biti sporazuma. Ja poznajem dobro njihovu povijest i njihov mentalitet. Malo imade bugarskih političara koji dobro poznaju srpsku povijest i srpski narod, ali ja sam si dao truda da ih upoznam. Oni su, mogu reći, histerični. Oni su strahoviti megalomani i to je kod njih megalomanija na histeričnoj bazi. Evo, između vas Hrvata te Srba ogromne su razlike. Ponajprije, vi imadete visoko razvijenu zapadnjačku kulturu, dok oni pripadaju Istoku i Bizantu, ali su još k tome slabo kulturni. Vi ste katolici, a oni su pravoslavni, dakle razlika je jasna. Međutim, neki ljudi misle da između Bugara i Srba nema razlike, jer mi imademo i istu vjeru i istu kulturu Bizanta. Međutim, to nije točno, jer je razlika ogromna. Najprije, naša kultura je veća od njihove, zatim njihov mentalitet, kako sam gore rekao, upravo je bolestan, oni su ljudi bez ikakovog osjećaja za stvarnost, ja bih rekao oni imaju 'epski' mentalitet i to za ogromnu razliku od nas Bugara, koji smo trijezni, marljivi i vrlo realni.

Još prije Balkanskih ratova ja sam se jednom zgodom slučajno sastao s Mečkarovom, danas poslanikom u Zagrebu, koji je onda bio mladi novinar, kojega sam ja podupirao. To je bilo u Svilengradu. U razgovoru ja sam ga upozorio da bugarska politika nije ispravna što se tiče Srba, jer Srbi neće poštivati naše sporazume glede Makedonije, nego će nastojati da nam Makedoniju oduzmu. Na taj razgovor već sam bio zaboravio, ali me je nedavno Mečkarov na to podsjetio.

Što se tiče našeg odnosa s Rusijom, tu treba znati da bugarski narod voli Ruse i imade mnogo osjećaja za njih, jer smo mi doista nadahnuti mnogim slavenskim osjećajima (za razliku od Srba), ali s druge strane mi nikako ne

odobravamo rusku politiku ni prije ni danas i nikad se ne možemo sporazumjeti s Rusijom. To Austro-Ugarska nije nikako mogla razumjeti, to nije razumio Andrassy, pa je fatalna pogreška Austrije što je bila protiv nas. Velika Sanstefanska Bugarska⁹⁷ razbijena je baš krivnjom Austrije. Naime, Austrija nikako nije htjela da nam dade izlaz na Bijelo more, a onda su se Austrija i Engleska sporazumjele, pa smo mi izgubili i jedno i drugo na Berlinskom kongresu.

Naši odnosi prema Rusiji i prema Srbiji vrlo su važni za bugarsku sudbinu, ali moram kazati da se je mnogo puta desilo da naši političari nisu razumjeli bit tih odnosa, te su zbog toga mnogo griješili u svojoj politici. Npr., politika približavanja Srbiji (koja politika se održavala sve do posljednjeg vremena), posljedica je takovog neshvaćanja. Nakon bugarskog oslobođenja u godini 1878. naši političari imadu manje znanja i razumijevanja u odnosima prema Srbima i Rusima, nego što su to imali naši revolucionari u Bukureštu pod vodstvom Rakovskog⁹⁸, Karavelova⁹⁹, Levskog¹⁰⁰ i Boteva¹⁰¹, dok je jedna druga skupina, ona koja je radila na nacionalnom kulturnom polju bila u Carigradu. Međutim, obje grupe bile su protiv Rusije, jer su zazirali pred ruskim imperijalizmom, carizmom i jer su znali kolika je opasnost za nas Bugare od Rusa. I doista, već 1885. Rusija je bila protiv nas, a godine 1915. ratujemo protiv Rusa, kao što smo i danas protiv Rusa. Kada bi Rusi bili naši susjedi, kada bi im, naime, uspjelo da uzmu Dardanele i Bospor, bila bi to smrtna opasnost za naš narod baš zbog sličnosti jezika i zbog iste vjere. Zbog tih sličnosti Rusi su bili za nas veća opasnost nego što su bili opasnost Poljacima.

Danas Grci i Rumunji propagiraju kod Nijemaca protiv nas okrivljujući nas zbog prijateljstva prema Rusima, pa doista imade mnogo Nijemaca koji, jednako kao nekoć Andrassy, ne mogu razumjeti naš odnos prema Rusiji.

⁹⁷ Sanstefanskim mirom potpisanim 3. ožujka 1878. između Rusije i Turske, jugoistočni Balkan dospio je pod rusku kontrolu. Crnoj Gori, Srbiji i Rumunjskoj priznata je nezavisnost i teritorijalno proširenje. Stvorena je Velika Bugarska, kao autonomna kneževina pod Turskom. Velika Bugarska protezala se na cijelu Trakiju, Makedoniju, veliki dio Kosova i Metohije uključujući gradove Niš, Pirot i Vranje. Revizija Sanstefanskog mira izvršena je na Berlinskom kongresu velikih sila u lipnju i srpnju 1878. godine.

⁹⁸ Rakovski Georgi Stojkov (1821-1867), bugarski nacionalni revolucionar, publicist, etnograf, organizator ustanka 1841. i osnivač Bugarske legije u Beogradu 1862. i 1867.

⁹⁹ Petko Karavelov (1843-1903), bugarski nacionalni revolucionar i vođa liberalne stranke. Njegov brat Ljuben Karavelov (1834-1879) bugarski je književnik, publicist, folklorist i nacionalni revolucionar.

¹⁰⁰ Vasil Levski (1837-1873), bugarski nacionalni revolucionar. Godine 1868. osnovao u Rumunjskoj Bugarski revolucionarni centralni komitet s ciljem stvaranja Nezavisne bugarske demokratske republike.

¹⁰¹ Hristo Botev (1849-1876), bugarski pjesnik i nacionalni revolucionar, zastupao je ideju južnoslavenske balkanske federacije.

Što se tiče Srba, zanimljiv je ovaj detalj: pred više godina, dok sam bio poslanik u Bruxellesu, bio je tamo srpski odnosno jugoslavenski poslanik književnik Lazarević. On mi je sam govorio da je mentalitet Srba, odnosno Šumadinaca, negativan i da uz ovakove ljude Srbi ne mogu obrazovati državu, pa je baš iz rasnih razloga Srbima potrebno da imaju Bosnu, gdje živi zdrav narod. Dakle, Bosna nije potrebna kao teritorij nego kao izvor naroda.

Glede naših unutrašnjih problema ja sam optimist. Istina, u Bugarskoj imade dosta komunista i ti su se pritajili i ako Njemačka pobijedi nikada neće biti opasni. To vrijedi i za ostale naše teškoće. Nije šteta što nema političkih stranaka u Bugarskoj, jer danas se naš narod ionako ne interesira za unutrašnju politiku nego za upravu, za pitanje ishrane itd. Bugarski narod je hrabar i odlučan i u času opasnosti on će biti posve ujedinjen. Pokret Kantardžijeva nema značenja. Cankov je samo veliko ime. Teškoće u Makedoniji postoje, ali nisu ozbiljne, pa ako ne bude vanjskih promjena, bugarski će se režim brzo tamo ustaliti. Tamo imade pomuhamedančenih Bugara i ti će brzo dobiti nacionalnu svijest, a Vlasi koji su tamo, to su ostatci negdašnjih Ilira koji su poromanjeni još prije dolaska Slavena. Međutim, i njih ćemo asimilirati. Glede talijanske politike moram reći da je to problem za mene. Italija je nekoć vodila vrlo prijateljsku politiku prema nama. Jednom, prije Balkanskih ratova, putovao sam po Italiji i držao predavanja u korist naše bugarske teze da je Makedonija naša, pa su me Talijani svugdje s oduševljenjem sretali. Na mom predavanju u Milanu bilo je oko 5.000 ljudi. Poznavao sam lično stare talijanske političare koji su vodili vrlo realnu politiku. Poslije svjetskog rata te na pregovorima u Neuillyju Talijani su nas također podupirali. Mussolini je prvi u Europi poveo borbu za reviziju nepravednih mirovnih ugovora. Zbog toga je za čitav bugarski narod posve neočekivano došlo ovo što su sad Talijani učinili protiv nas u Makedoniji i u Grčkoj i što čine protiv vas Hrvata u Dalmaciji. Sadašnja je talijanska politika pravo čudo i prava ludost. Za njih bi prijateljstvo Bugara i Hrvata bilo mnogo vrednije od onog albanskog (to je perfidan narod, koji će jednog dana ionako biti protiv Talijana, uostalom Albanci ne mogu nikako biti zahvalni Talijanima, kada su im ovi oduzeli samostalnost). Ja sam nedavno bio u mom rodnom gradu Bitolju, pa u Resenu, pa sam prešao u onaj teritorij koji je okupiran po Talijanima. Talijanski vojnici i časnici sami su nezadovoljni i pitaju se: 'Šta ćemo mi tu kada je to bugarski kraj?' Moram reći da niti Albanci ne odobravaju talijansku politiku te su oni posve dezinteresirani na našim makedonskim krajevima koje su zauzeli Talijani. Ako Talijani imaju ideju da uspostave rimsko carstvo, onda je to fantazija i nemogućnost. Svakako, njihova politika sukobljuje se s bugarskom i hrvatskom, a mi smo tvrd orah.

Unatoč ovakovog stanja, ja sam odlučno za mir i strpljivost. Mi našu politiku moramo vezati s Njemačkom i mi ne smijemo ometati borbu Njemačke time da iznašamo danas naše pritužbe. Uostalom, koliko ja znam, Njemačka imade namjere koje su simpatične za nas Bugare i Hrvate i ona je odlučila da popravi nepravde koje su se nama dogodile, dakako kada za to dođe pravi čas. Dakle, i to je jedan razlog više zbog kojega mi moramo voditi s Njemačkom najprijateljskiju politiku, vezati se uz nju i čekati uz nju na bolju budućnost.

Što se tiče Mađarske, za nju vrijede isti razlozi kao i za nas i zbog toga ja smatram da je u interesu i Hrvatske i Mađarske da se spor radi Međimurja riješi, pa vjerujem da će se i riješiti.

U današnjem času glavno je da i Bugarska i Hrvatska i Mađarska obrazuju što jaču vojsku tako da budemo spremni za svaki slučaj.

Držim da se politika mora voditi postepeno, a isto tako i kompromisnost. U običnom životu kompromisnost je vrlo gadno svojstvo, ali politika bez nje ne može biti, jednostavno zato jer su svi zahtjevi neostvarljivi odjednom. Treba uvijek razlikovati kod pojedinih problema koji spadaju u prvi red, tj. koji su najvažniji, zatim koji su manje važni, te konačno koji su najmanje važni, koji mogu najdulje čekati. Kod nas u Bugarskoj mnogo se je griješilo u tom pogledu i političari to često nisu razumjeli. Kod vas je politika u rukama Poglavnika i makar je položaj danas vrlo delikat i težak, ja vidim da on hrvatsku politiku izvanredno i sigurno vodi. A to je ono što nas Bugare veseli."

Moja bilješka:

Danas, 28. studenoga 1941. posjetio me je slovački otpravnik poslova gospodin dr. Pissko i on mi je, među ostalim, pričao da je Simeon Radev mason, da je bio najbolji prijatelj Masaryka, da je to čovjek povjerenja cara Borisa i vrlo uplivan na Dvoru, da je doduše vrlo ljubezan i kulturni, ali da je veliko zlo što je mason, kao uostalom i mnogi drugi bugarski javni radnici.

Potpuno vjerujem da je Simeon Radev doista mason. Međutim, bez obzira na to njegovo svojstvo, ja sam nastojao od njega saznati ono što je za nas zanimljivo.

Nadalje, čini mi se da se pitanje masona ne može u Bugarskoj prosuđivati onako kako kod nas. Nakon poraza u svjetskom ratu poražena Bugarska bila je poplavljena engleskim, francuskim i američkim masonima, koji su željeli da na taj način još više okuju i sputaju bugarski narod, dok se je obratno mnogim Bugarima u onim teškim danima moglo činiti da će na taj način nešto po-

stići za Bugarsku. Među masonima, dakle, treba razlikovati između onih naivnih i dobronamjernih s jedne strane, a s druge strane između zlonamjernih. Povrh toga, neka Bugari sami raščiste račune sa svojim masonima. Simeon Radev uživa svakako ugled vrlo kulturnog čovjeka u Bugarskoj. Za njega npr. Seizov imade samo najljepše riječi. Doduše, primijetio sam da Seizov hvali mnoge masone.

Što se tiče dr. Pisska, s njime ja podržavam najprijateljskije odnose i suradujem. Vrlo ga cijenim, ali mi se čini da je krug njegovih informacija profesor Vladikin, koji je doduše vrlo kulturn čovjek i vrlo dobar nacionalist i iskren pristaša nove Europe, ali ipak malo prenegao i s premalo mirnoće u svojim sudovima. Svakako želim da skorih dana i s njime povedem razgovor i malo točnije čujem njegove misli.

Dr. Vladimir Židovec, v.r.

HDA, MVP, HPS, Vrlo tajno br. 179/41.

56

1941. studeni 29. Sofija.

VLADIMIR ŽIDOVEC MLADENU LORKOVIĆU

Gospodin dr. Mladen Lorković, ministar vanjskih poslova – Zagreb

Vrlo poštovani gospodine ministre!

Jučer je ovamo stigao naš pukovnik Rudolf Kraus-Tudić i čitava komisija koja je došla radi vune. Kako su se u pregovorima pokazale neke poteškoće, otišao sam danas do ministra predsjednika Filova, koji mi je obećao, nakon što sam mu razložio stvar, punu pomoć te će bugarskim pregovaračima dati upute da izađu ususret našim prijedlozima. Prema tome, može se očekivati povoljno rješenje ove stvari.

U daljnjem razgovoru ministar predsjednik Filov interesirao se je da li sam dobio već odgovor naše vlade u stvari kulturne konvencije, a kada sam mu ja rekao da taj odgovor još nije stigao, Filov je izrazio nadu da dođu ovamo onako kako je to predloženo.